

Mindenki tudja, hogy Budapest huszonkét kerületből áll, sokan tartják úgy, hogy ez csupán közigazgatási beosztás, s jóval kevesebben vannak — a főváros területén is — akik fel tudják sorolni valamennyi kerületet (hivatalos vagy nem hivatalos) nevét. De vannak olyanok is, akik egész életüket egyetlen kerületben éltek le, s akiknek a Rákóczi út vagy az Üllői út túlsó oldala már csaknem annyira idegen, mintha országhatáron lépnének át. S vannak, akik már korszerűtlennek tartják a két-három négyzetkilométernél alig nagyobb „városállamokat” Budapest területén.

Kinek van igaza — nem kívánjuk firtatni. Csupán szemléltető bemutatásra vállalkozunk az alábbiakban, mellőzve minden kerületi lokálpatriotizmust.

Az egykori Rákos mezeje

Zugló, vagyis a XIV. kerület, nagyságára nézve közepesnek mondható: 18 négyzetkilométernyi területe csaknem kilencszer akkora, mint az V., VI., vagy a VII. kerületé, de csak harmadrésze a XVII.-nek. „Életkorát” tekintve is középen áll: a száz év előtti város-egyesítés még csak tíz kerületet ismert, az 1950-es hozta létre a huszonkettőt, a XIV. kerület pontos születési dátuma 1935. február 13. Ezen a napon fogadta el Budapest Székesfőváros Tanácsa az új kerületi beosztást és dr. Farkas Ákos tanácsnok javaslatára a XIV.-nek a Rákosváros nevet adta. A kerület lakossága azonban másképpen határozott: szinte az első naptól kezdve zuglóiaknak nevezik magukat.

Természetesen a kerület történelme nem innen számítódik. Bár kő-, bronz- és egyéb régi korszakok tárgyi emlékei nem kerültek elő zuglói földből, de nyomai maradtak annak, hogy itt volt Száleresi Ambrus pesti polgár vezetése alatt Dózsa seregeinek első táborhelye. („A pápai bulla kihirdetése után néhány nappal már vagy háromezer ember nyüzsgött az ideiglenes táborban, körülbelül ott, ahol ma a Dózsa György út és a Thököly út találkozik. Kis tavakkal, bokros csatlókkal váltakozó lakatlan terület volt ez, Pest városának falai csak messziről látszóttak” — Nemeskürty István: Krónika Dózsa György tetteiről.)

Más források szerint — s a kerületi tanács ma ezek álláspontját teszi magáévá — ott volt a tábor, ahol az utóbbi években a Fűredi úti lakótelep épül. Egymaga nagyobb, mint az akkori Pest: összesen 50 ezer ember lakik majd itt, a kerület lakosságának mintegy harmada.

Szántóföldeknek, kertészeteknek, kis iparosműhelyeknek a történelmét nem szokták krónikába írni — ezért nincs írott emlék a mai XIV. kerületről a Dózsa utáni századokból. Későbből is csak az szerepel a történetekben, ami „első” volt. Az első villák a mai Ajtósi-Dürer sor táján 1850 körül épültek; az első gazdasági és gépkiállítás a Városligetben 1865-ben volt; az első nagyüzem (Magyar Fonciére és Asztalos Kellékek Gyára) 1893-ban kezdett működni 150 munkással. De itt volt az első munkássztrájk is, még 1842. június 9-én és a szabadságharc leverése utáni első függetlenségi tüntetés 1860. augusztus 20-án. Itt fogalmazták meg — egészen pontosan a Rákospatak utca 9. számú házban — a Magyarországi Munkáspárt megalakítására szólító felhívást 1873 márciusában.

Ami pedig a XX. század törté-

nelmét és irodalmát illeti: az Újvidék utca 6-ban volt a Kommunista Magyarországi Pártjának illegális nyomdája, ahol a Szabad Nép első száma készült 1942. február elsején, a Korong utca 6-ban élt egy ideig József Attila, a Zichy Géza utca 8-ban Gábor Andor, diák volt itt Kaffka Margit, Illés Béla, Móra Ferenc, zuglói lakos volt Karinthy Frigyes, háztulajdonos Jókai Mór.

A mai Zugló: félig kertváros, félig új lakótelepek sora. Lakói — ennek megfelelően — felerészben esküdt zuglói lokálpatrióták, felerészben a környezethez szokni kez-

KACSOH PONGRÁC ÚTI FELÜLJÁRÓ
Európa legsűrűbben lakott városrésze

dő, „budapestiek”. A kerület régi részei — a családiházak települések és a Törökör korszakú emeletes házak — lemaradtak a fejlődésben a távfűtéses, liftes, út-, közmű- és üzlethálózatokkal jól ellátott lakótelepek mögött. Az évi fejlesztési alap 90—95 százalékat (35—40 millió forintot) a régi részek fejlesztésére fordítják, de ez is kevés: a lakótelepek szintjét ezzel sem lehet elérni.

És a Paskál-fürdő?

Helyi sajátosság, hogy az említett két réteg mellett másik kettőt is számításba kell venni. A főváros területén itt van a legtöbb ideiglenesen bejelentett lakos: a munkásszállásokon több mint tízezer ember él. A negyedik réteg: idegen szóval élve a tranzitások. Azok tartoznak ide, akik naponta átjárnak a kerületen. Számolni kell velük, hiszen egyedül az Őrs vezér téri csomóponton naponta 160 000 utas szállt át 1973-ban, s nem lesz sokkal kisebb a most kialakított Mexikói úti csomópont forgalma sem. S aki itt száll át metróról autóbusszra, villamosról a kis földalattira vagy fordítva — többnyire egyúttal vásárolni is akar. Ez pedig annyit jelent, hogy legalább még egyszer annyi ember ellátásáról kell gondoskodni, amennyi a kerület lakossága. A zuglói üzletek azonban — a most épülő, 24 000 négyzetméter alapterületű, Őrs vezér téri bevásárlóközponttal együtt — megoldják ezeket a gondokat a legközelebbi 30 évre.

Minden van a kerületben, ami Budapesten egyáltalán található: nagy- és kisipar, némi mezőgazdaság, diplomáciai negyed, kutatóintézet, park, mozi, könyvtár. Legújabb színház is: a BNV-től

Főváros

Kettő a huszonkettőből

Ifjú Zugló, öreg Erzsébetváros

Lokálpatrióták és „budapestiek”

ma, viszont 21 000-ről 26 000-re nőtt a 60 éveseké és annál idősebbeké.

S ehhez tartozik egy „rekord” is, amelyet azonban aligha jegyeznek a csúcsteljesítmények listáján: Budapest VII. kerülete Európa legsűrűbben lakott városrésze, egy négyzetkilométeren 55 000 lakos él. Amiből viszont az következik, hogy szinte egyetlen lakásigényt sem tudnak megoldani a kerület határain belül. (Kivétel az olyan eset, amikor a társbérlet egyik része felszabadul és a benmaradó társbérliő kapja meg az egész lakást.)

Ennyi hiány mellett ellentmondásnak tűnik, mégis igaz: a jövő útja a bontás (amit rossz szakkifejezéssel szanalásnak mondanak). 1970 óta több mint 400 lakást bontottak le a Keleti pályaudvar mögötti, Százház utca—Verseny utca környékén, s további házak kerülnek csákány alá a Madách tér mögött.

Három tér

Hirtelen nőtt, nagyvárosi kerület az Erzsébetváros — talán éppen ez benne a jellegzetesen pesti, talán éppen ezért van annyi lokálpatriótája. Élő tanú már alig van, de az itt születettek fejből elmondják, hogy az első állandó magyarországi filmvetítés 1896-ban a Royal-szállóban volt; hogy a Telefonhírmondó 1894-ben az Erzsébet (ma Lenin) körút 24-be, majd a Rákóczi út 22-be költözött; hogy a kerület számtalan egykori kávéházában és kiskocsmájában a magyar kultúra minden jelentős személyisége megfordult vagy éppen törzsvendég is volt.

Szomorú kimondani, de tény, hogy a patinás Erzsébetváros felett eljárt az idő. Házainak jelentős része roskatag (itt van a legtöbb életveszélyes épület), zöldterülete egészen minimális, csak a Klauzál és az Almássy téren, meg a Rózsák terén juthat az erzsébetvárosi lakos — kerülete határain belül — egy kis friss levegőhöz. A napközis gyerekeket a budai Vörösi Hadsereg útján levő táborda villamosoztatják naponta, némi kárpótlásként az ősztől tavaszig tartó, kényszerű szobafogságért.

Az idő a lokálpatrióták ellen dolgozik, a jövő az új generációk elpártolását hozza, elköltözést az egészségesebb városrészekbe. A hosszú távú tervek a rekonstrukciót veszik célba, hiszen az Erzsébetváros a százszentendős Budapest jellegzetes, nagy múltú, megbecsülésre és megőrzésre érdemes része.

VÁRKONYI ENDRE